

תורת אמן

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת פסחים - פרק עשירי

הלכות קידוש והבדלה

סוגיה ג: איסור אכילה בערבי שבתות ובערבי חגים

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה ג: איסור אכילה בערבי שבתות ובערבי חגים

רקע

המשנה מסדרת את דיני ליל פסח על פי הסדר: ערב פסח, כוס ראשון, טיבול, כוס שני, אמירת ההגדה, כוס שלישי וכוס רביעי. המשנה הראשונה פותחת בדין ערב פסח ואומרת שאסור לאכול בערב פסח, והגמ' משווה בין דין אכילה בערב פסח לדין אכילה בערבי שבת ויום טוב. אנו נתמקד כעת בדין אכילה בערבי שבת ויום טוב, ואת הדיון בדין אכילה בערב פסח נדחה לדף קז..

מקורות

- א. גמ' צט:ק. "ערב פסחים... עד שקבעו הלכה כר' יוסי"
- ב. רי"ף יט. באלפס, "ערבי פסחים... בערב הפסח משום חיובא דמצה"
פסקי רי"ד ד"ה ומקשה [עמ' שמח]
- רבינו דוד ד"ה גמרא אבל הכא משום חיובא דמצה מודה
- ג. גיטין לח: "אמר רבה בהני תלת מילי... ושתייהן נעקרו"
רש"י ד"ה בערב שבת
רמב"ן ד"ה ואחת קבעה
- ד. רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ד, ראב"ד ומגיד משנה
הל' שביתת יום טוב פ"ו הט"ז
- ה. שו"ע סי' רמט סע' ב ומשנה ברורה

פסקי רי"ד ד"ה ומקשה

ומקשה, מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי, דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך, אמר רב הונא לא צריכא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך, הני מילי בערב שבת ובערב יום טוב, אבל ערב הפסח משום חיובא דמצה מודה. פירוש אוקי רב הונא מתני' ר' יוסי היא, ודווקא ערב פסחים משום חיובא דמצה, אבל בערבי שבתות וימים טובים אוכל והולך עד שתחשך. ואי קשיא, מאי שנא חיובא דמצה מחיובא דקידושא, הלא גם זה עשה הוא, כדאמר לקמן זוכריהו על היין בכניסתו. תשובה התם עיקר הזכירה שאמר רחמנא בתפילה שמברך מקדש השבת ולחזור ולקדש על הכוס בשולחן הוא מדרבנן, כדבעינן למימר לקמן, ואין עשה בשתיית הכוס שלקידוש כמו שיש באכילת מצה. ואם תאמר הרי גם בשבת איכא מצות ג' סעודות, אין בהן עשה מפורשת כמו שיש באכילת מצה ואינו אלא מדרבנן ומדברי קבלה וקראת לשבת עונג'.

רבינו דוד ד"ה גמ' אבל הכא

גמרא אבל הכא משום חיובא דמצה מודה. לפי מה שפרשנו במשנה מה שחששו משום מצה הוא

שלא יבא לאכלה אכילה גסה ולא יצא בה ידי חובתו, וכיון שר' יוסי מודה בכך למה הוא חולק בערבי שבתות וערבי ימים טובים, כיון שסעודת שבת ויום טוב הוא מצוה ודאי שלא יהא אדם יוצא בהן באכילה גסה? ואית לן למימר שאף על פי כן אין סעודת שבת ויום טוב דומה למצה, שאכילת מצה קבועה עליו חובה על כל פנים, ואם לא יהא יכול לאכלה אלא אכילה גסה לא יהא בידו לקיים מצות מצה בשעה זו כלל שהיא מצוה עוברת, אבל סעודת שבת ויום טוב אינו חייב בהן אלא כדי לקיים ענג שבת ויום טוב, ואם אין האכילה מהנה אותו אינו חייב בה כלל, שאינו מוצא בה לא הנאה ולא תענוג, כדרך שאמרו שהאסטניסים פטורין משלש סעודות. אלא שר' יהודה הוא סבור שקדם השבת צריך שיהיה נזהר בעצמו להכנס לשבת כשהוא תאוה, ור' יוסי אינו חושש לכך אלא שלאחר שיכנס לשבת אם האכילה היא לו לתענוג מצוה עליו שיאכל ואם לא אינו זקוק לאכל, אינו חייב להכין את עצמו לכך קדם השבת. וזהו מחלוקתם של ר' יהודה ור' יוסי.

רמב"ן גיטין לח: ד"ה ואחת קבעה סעודתה

ואחת קבעה סעודתה בע"ש. פרש"י ז"ל בלילי שבת היו קובעין עיקר סעודת שבת ולא ביום וכבוד יום עדיף, ועוד פי' בע"ש ממש. וק"ל דהא קי"ל כר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך ואפילו להתחיל, וי"ל ה"מ פעם אחת מפני הצורך אבל לעולם לא משום דכיון דכל יומא ויומא עביד הכי מיחזי כמאן דמזלזל ביקרא דשבתא, ועוד אפשר שלא היו אוכלין משתחשך ולא מסדרין שולחנם ואמרינן התם לעולם יסדיר אדם שלחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית, ומיהו טועמין היו שם מידי משום קידוש דלא משמע דליבטלו קידוש היום לגמרי אלא כבוד לילה היו מבטלין.

הסבר הסוגיה

לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך. [בריייתא צט:].

הגמ' מקשה מדוע משנתנו אוסרת לאכול רק בערב פסח, הרי בבריייתא מצאנו שרבי יהודה אוסר לאכול גם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים? הגמ' מביאה שני תירוצים: א. רב הונא מפרש שמשנתנו אליבא דרבי יוסי. רבי יהודה אוסר אכילה סמוך למנחה בערבי כל המועדים, ורבי יוסי מתיר אכילה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים ואוסר רק בערב פסח. ב. רב פפא מפרש שמשנתנו גם אליבא דרבי יהודה. איסור האכילה בערב שבת הוא משעת המנחה ואילך [אמצע שעה עשירית], ואילו איסור האכילה בערב פסח הוא מסמוך למנחה [תחילת שעה עשירית]. הגמ' דוחה את הסברו של רב פפא, ומאמצת את הסברו של רב הונא¹.

שני ההסברים הללו צריכים תלמוד. לשיטת רב הונא צריכים להבין מדוע רבי יוסי מחלק בין פסח לבין שבתות וימים טובים, מדוע מצות מצה מחייבת שיכנס לפסח כשהוא תאב לאכול, ומצות עונג שבת אינה מחייבת שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול? לשיטת רב פפא התמיהה גדולה יותר, מדוע זמן איסור אכילה בערב פסח גדול יותר, אם הזמן מהמנחה

¹ עיין רא"ש [סי' ב] המעלה אפשרות ששיטתו של רב פפא לא נדחתה, ויש לפסוק כמותו.

ולמעלה מספיק כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, מדוע אינו מספיק כדי שיכנס לפסח כשהוא תאב לאכול?

בהסבר שיטת רבי יוסי אליבא דרב הונא נחלקו הראשונים:

הרי"ד [פסקים ד"ה ומקשה] מבאר שיש חילוק בין מצות מצה שהיא מהתורה לבין מצות קידוש על היין וסעודת שבת שהן מדרבנן. ר' יהודה סובר שאסור לאכול אפילו בערבי שבתות וימים טובים, מחשש שלא יוכל לקיים מצות סעודת שבת כהלכתה. רבי יוסי סובר שחכמים אסרו לאכול רק בערב פסח שמא ימנע מקיום מצוה מהתורה, ולא אסרו בערבי שבתות וימים טובים שמא ימנע מקיום מצות סעודת שבת, שהיא מדרבנן.

רבינו דוד [ד"ה גמרא] מבאר שהחילוק אינו בין מצוה מהתורה למצוה מדרבנן, אלא בין מקרה שביטול המצוה מהוה איסור לבין מקרה שביטול המצוה אינו מהוה איסור. אדם שאינו אוכל מצה מחמת שובעו או שאוכלה אכילה גסה, מבטל מצוה שהוא חייב בה, וביטול המצוה מהוה איסור. לעומת זאת סעודת שבת אינה חיוב עצמי אלא ישום של החיוב לענג את השבת. המבטל סעודתו מפאת שובעו אינו עובר איסור שהרי שבתו מעונגת, אך הוא לא קיים מצות עונג שבת בקום עשה. כיוון שאכילתו בערב שבת אינה יכולה לגרום איסור, לא ניתן לדעת רבי יוסי לאסור עליו אכילה זו.²

ניתן להציע הסבר נוסף לשיטת רבי יוסי³: רבי יוסי ורבי יהודה נחלקו מתי חל החיוב להשתדל בקיום המצוה. לדעת רבי יוסי החיוב להשתדל בקיום המצוה מתחיל רק מזמן המצוה, ולדעת רבי יהודה החיוב להשתדל בקיום המצוה מתחיל אף לפני זמן המצוה. רבי יוסי סובר שאין חיוב בערב שבת להשתדל לקיים את מצות עונג שבת, ולכן מותר לאכול עד שתחשך, ורבי יהודה סובר שיש חיוב בערב שבת להשתדל לקיים את מצות עונג שבת, ולכן אסור לאכול מסמוך למנחה. בערב פסח רבי יוסי מודה כיוון שמצוות הפסח מתקיימות בארבעה עשר בניסן, שהרי חייב הוא במצות השבתת חמץ ובמצות הקרבת קרבן פסח, ולפיכך חל עליו חיוב להשתדל בקיום מצות מצה.

לפי ההסבר השלישי בשיטת רבי יוסי אליבא דרב הונא ניתן לבאר גם את שיטת רב פפא. תמהנו מדוע בערבי שבתות וימים טובים האיסור הוא רק משעת המנחה, ואילו בערב פסח האיסור הוא מסמוך למנחה. נראה להסביר שהזמן הראוי להבטיח שיכנס למועד כשהוא תאוה הוא מסמוך למנחה. בערבי שבתות וימים טובים, שחיוביהם חלים רק משעת המנחה, אי אפשר לאסור אכילת סעודה קודם לכן. בערב פסח, שמצוות היום נוהגות מחצות, אפשר לאסור אכילת סעודה קודם לשעת המנחה.⁴

² רבינו דוד מדגיש שחילוקי תקף רק לפני זמן חיוב המצוה, בזמן חיוב המצוה אין חילוק בין מצוה שביטולה מהוה איסור לבין מצוה שביטולה אינו מהוה איסור, ובשני המקרים אסור לו לעשות מעשה שעלול למנוע את קיום המצוה.

³ הסבר המבוסס על דבריו של רבינו דוד בהערה הקודמת, ועיין גם בדברי המגן אברהם המובאים בהע' 12.

⁴ ניתן לבסס את ההבנה שחיובי המועד מתחילים משעת המנחה, על הגמ' בפרק רביעי [נ:]: האומרת: "העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה". אך יש לציין שהראשונים נחלקו אם אין לעשות מלאכה משעת מנחה גדולה [טור ס' רנא] או משעת מנחה קטנה [רש"י ד"ה

להשלמת הסוגיה יש לעיין גם בגמ' בגיטין [לה:] האומרת: "שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתא בשבתא ואחת בערב שבת ושתיהן נעקרו". נחלקו הראשונים בהסבר הגמ', לפי חלק מהסברי הראשונים סוגיה זו אינה קשורה לסוגייתנו, ולפי חלק מהסברי הראשונים סוגיה זו משלימה את הנאמר בסוגייתנו. נבאר את השיטות שסוגיה זו משלימה את סוגייתנו⁵:

רש"י [ד"ה בערב שבת] מבאר: "המשפחה קבעה סעודה] בערב שבת ממש וכן בכל יום מרוב עושר אבל בהא מיהא איכא איסורא שיכנס לשבת כשהוא שבע בלא תאוה". המשפחה שנעקרה היתה משפחה עשירה והיתה רגילה לקבוע בכל יום סעודה גדולה של אנשים עשירים, וסעודה כזאת אסורה מפני שגורמת להכנס לשבת בלא תאוה. לפי פירושו של רש"י סוגיה זו חופפת את סוגייתנו ששתיהן עוסקות באיסור לאכול בערב שבת כדי שיכנס לשבת בתאוה, והיא משלימה אותה. סוגייתנו, על פי שיטת רבי יוסי שנפסקה להלכה, אומרת שמותר לאכול בערב שבת סעודה רגילה שרוב בני אדם רגילים בה, והסוגיה בגיטין אוסרת לאכול סעודה גדולה של עשירים.

הרמב"ן [ד"ה ואחת קבעה] עומד בפירוש על הסתירה בין הסוגיה בגיטין לבין סוגייתנו הפוסקת כרבי יוסי, ומתריך: "הני מילי פעם אחת מפני הצורך אבל לעולם לא משום דכיון דכל יומא ויומא עביד הכי מיחזי כמאן דמזלזל ביקרא דשבתא". הרמב"ן מפרש שסוגיה זו קשורה לסוגייתנו אך עוסקת בהיבט אחר של האיסור לסעוד בערב שבת. סוגייתנו עוסקת באיסור אכילה המונע כניסה לשבת כשהוא מתאוה לסעודת שבת, ואילו הסוגיה בגיטין עוסקת באיסור לקבוע סעודה ביום שישי מכיוון שסעודה זו מהווה זלזול בכבוד שבת. אנו פוסקים כרבי יוסי שאין לחשוש שאדם יכנס לשבת כשאינו מתאוה לסעודת שבת, ולכן מותר לו לאכול סעודה באופן אקראי, אך האוכל סעודה בקביעות ביום שישי מטשטש את ההבדל בין יום השבת לבין ימי החול ומזלזל בכבוד שבת [הסבר זה מובא גם ברשב"א (ד"ה ואחת קבעה), בריטב"א (ד"ה ואחת קבעה) ובמגיד משנה (הל' שבת פ"ל ה"ד)]⁶.

גם הרמב"ם מפרש כרמב"ן, שהסוגיה בגיטין עוסקת בפגיעה בכבוד שבת ואילו סוגייתנו עוסקת בחשש שאדם לא יתאוה לסעודת השבת, אך יישומו לחילוק זה שונה מיישומו של הרמב"ן. הרמב"ם [הל' שבת פ"ל ה"ד] פוסק: "אסור לקבוע סעודה ומשתה בערב שבת מפני

מן המנחה]. בני שלמה נ"י ביאר את שיטת רב פפא בדרך אחרת. איסור אכילה בערב פסח שונה מהותית מאיסור אכילה בערב שבת. איסור אכילה בערב פסח הוא מחשש שמא יהיה שבע ולא יקיים מצות מצה כהלכתה, בערב שבת השבע אינו מבטל מצוה [כפי שביאר רבינו דוד], ואיסור האכילה הוא מכבוד שבת שלא לקבוע סעודה סמוך לשבת. כדי שיכנס לפסח בתאוה חייב שלא לאכול מסמוך למנחה, ואילו לכבוד שבת די שלא יסעוד משעת המנחה.

⁵ ההסברים המנתקים סוגיה זו מסוגייתנו הם: רש"י [ד"ה בערב שבת] בהסברו הראשון המפרש שהם קבעו את סעודתם העיקרית בלילה ולא ביום, ובכך ביטלו את הדין שכבוד יום קודם לכבוד לילה; רמב"ן [ד"ה ואחת קבעה] בהסברו השני המפרש שהם קבעו את סעודתם בערב שבת וביטלו בגללה את סעודת השבת; רשב"א [ד"ה ואחת קבעה] המביא את פירוש הר"ח שהם קבעו סעודה ובגללה נמנעו מלהתעסק בצרכי השבת.

⁶ כמובן שאין כוונת הרמב"ן לומר שאסור לסעוד ביום שישי, אלא כוונתו לומר שאין לקבוע סעודה הדומה לסעודת שבת.

כבוד השבת, ומותר לאכול ולשתות עד שתחשך ואף על פי כן מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול". מלשון הרמב"ם משמע, וכך מפרשו המגיד משנה, שיש שלושה דינים שונים באכילה בערבי שבתות⁷: א. "לקבוע סעודה ומשתה" - סעודה גדולה הדומה למשתה⁸. ב. "לקבוע סעודה" - סעודה רגילה שאוכלים בכל יום. ג. "לאכול ולשתות" - אכילה ושתיה דעלמא ללא קביעת סעודה. סעודה גדולה הדומה לסעודת שבת מאפילה על סעודת השבת ופוגעת בכבוד שבת, ולכן אסורה מעיקר הדין משחרית של יום שיש. סעודה רגילה שאוכלים בכל יום, מותרת מעיקר הדין עד חשיכה, אבל מכבוד שבת שאדם ימנע מלקבוע סעודה משעת המנחה ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול⁹. אכילה ושתיה ללא קביעת סעודה - מותרת עד חשיכה¹⁰.

סיכום

שתי סוגיות עוסקות באיסור אכילה בערבי שבתות וימים טובים, סוגייתנו והסוגיה בגיטין [לח:]. בסוגייתנו מפורש שאיסור האכילה הוא כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, ונחלקו בו רבי יהודה ורבי יוסי. רבי יהודה מאמץ את האיסור וקובע שאסור לאכול מתחילת שעה עשירית, רבי יוסי דוחה את האיסור ומתיר לאכול עד שתחשך.

⁷ בסוגייתנו הגמ' משווה בין ערב יום טוב לערב שבת, ובגמ' בגיטין מוזכר ערב שבת בלבד. הרמב"ם פוסק [הל' שבתת יום טוב פ"ו הט"ז]: "ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כערב שבת שדבר זה בכלל הכבוד", ומשמט את איסור קביעת סעודה ומשתה בכל היום. משמע מפסקו שדין סוגייתנו שראוי להכנס למועד כשהוא מתאוה לאכול, קיים גם בשבת וגם ביום טוב, אך דין הסוגיה בגיטין שאסור לקבוע סעודה גדולה בכל היום, נאמר בערב שבת בלבד. כבוד יום טוב שווה לכבוד שבת, אך בשבת יש חיוב שתהיה ניכרת משאר ימי השבוע, וביום טוב אין חיוב שיהיה ניכר מימי החול.

⁸ הט"ז [סי' רמט סק"א] מפרש שהאיסור הוא רק בקביעת סעודה עם שתייה "דעל ידי שישתכר יבטל משבת לגמרי".

⁹ הב"ח [סי' רמט סע' ג ד"ה וכוה] מפרש שדין זה מבוסס על הבה"ג [סי' ב] הסובר שגם רבי יוסי מודה שאין להתחיל בסעודה משעת המנחה. מסביר הב"ח שבה"ג מפרש שרבי יהודה ורבי יוסי נחלקו לגבי אכילה ושתייה דעלמא ורבי יוסי מודה שאין ראוי לקבוע סעודה. לדעתו גם הרי"ף סובר כך, ולכן הדגיש [יט:]: "דאתחיל ליה מקמי תשע שעות".

¹⁰ הראב"ד משיג על פסק הרמב"ם, שאסור לקבוע סעודה ומשתה בכל יום שיש, ולדעתו האיסור אינו מתחיל משחרית. לגבי זמן האיסור יש שתי גרסאות בדברי הראב"ד. ברמב"ם הנדפס מובאת הגרסה: "דוקא שאסור לקבוע מן המנחה ולמעלה". ברמב"ם פרנקל מובאת הגרסה: "דוקא שאסור לקבוע מחצות ולמעלה". לפי הגרסה שברמב"ם הנדפס נראה לפרש שהראב"ד מקבל את הבנתו של רש"י, שהאיסור לקבוע סעודה הוא כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול, ולכן האיסור הוא רק מן המנחה ולמעלה, שאכילה בזמן זה מונעת אכילה בתאבון בשבת [נפסקה הלכה כרבי יוסי שמתיר לאכול עד חשיכה, אבל לקבוע סעודה, או לפחות סעודה גדולה, אסור אפילו לר' יוסי]. לפי הגרסה שב"רמב"ם פרנקל" נראה לפרש שהראב"ד מקבל את הבנת הרמב"ם, שדין הסוגיה אינו קשור לחיוב להכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, אלא חיוב מפאת כבוד שבת שלא לאכול סעודה המאפילה על סעודת שבת, אלא שלדעתו הפגיעה בכבוד שבת היא רק בסעודה שאוכלים אחר חצות.

יש לציין גם את שיטת הטור [סי' רמט] אך דבריו אינם ברורים כל צרכם, ונחלקו האחרונים בפירוש דבריו [עיין בית יוסף (ד"ה אין קובעין, ולשון הרמב"ם, ועל), ב"ח (ד"ה אין, ועל, ומיהו), וט"ז (סק"א)].

הראשונים מביאים שני הסברים לשיטת רבי יוסי המתיר לאכול בערב שבת ואוסר בערב פסח: א. אכילה בשבת דרבנן, ואכילת מצה בפסח דאורייתא [רי"ד]. ב. האוכל מצה אכילה גסה מבטל מצוה, הנמנע מאכילה בשבת מפאת שובעו אינו מבטל מצוה, שהרי הוא מענג את השבת בשביעתו [רבינו דוד].

נחלקו הראשונים בפירוש הסוגיה בגיטין, וביחס בינה לבין סוגייתנו. רש"י מפרש שהסוגיה בגיטין עוסקת בסעודת עשירים וסוגייתנו עוסקת בסעודה רגילה, האיסור בשתי הסוגיות הוא כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה. הרמב"ן מפרש שהסוגיה בגיטין עוסקת בסעודה קבועה וסוגייתנו עוסקת בסעודה אקראית. הדין בסוגיה בגיטין הוא מפני שקיום סעודה קבועה ביום שישי פוגעת בכבוד שבת, והדין בסוגייתנו הוא כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול. הרמב"ם [על פי הבנת המגיד משנה] מפרש שהסוגיה בגיטין עוסקת בסעודה גדולה וסוגייתנו בסעודה רגילה, והוא מסכים לשיטת הרמב"ן לגבי היחס בין הסוגיות.

הלכה

השו"ע [סי' רמט סע' ב] פוסק כרמב"ם שיש שלוש רמות באיסור אכילה בערבי שבתות וימים טובים:

- א. סעודה גדולה שאין רגילים בה בימי החול - אסורה כל היום [אולם השו"ע מפרש שהאיסור הוא כדי שיכנס לשבת שהוא תאב לאכול, ועיין פרי מגדים (משבצות זהב אות א ד"ה עוד)].
- ב. סעודה שרגילים בה בימי חול - מצוה להמנע מתחילת שעה עשירית¹¹ [ובימות החורף שהשעות קצרות, מצוה להמנע מלקבוע סעודה משעה שמשער בנפשו שהסעודה תמנע אכילה לתאבון בלילה (משנה ברורה סק"י)].

ג. אכילה ושתייה ללא קביעות סעודה - מותר לכתחילה עד חשיכה.

השו"ע מוסיף שאסור לקבוע אפילו סעודת אירוסין שהיא מצוה, כיוון שניתן לקבוע את הסעודה ליום אחר. מבאר המגן אברהם [סק"ג] שפסק השו"ע מתייחס רק למקרה שאירס ביום אחר וקבע את הסעודה ליום שישי, אבל אם מארס ביום שישי מותר לעשות את הסעודה ביום זה¹².

¹¹ רמב"ם כתוב "מן המנחה ולמעלה" שזו אמצע שעה עשירית. השו"ע פסק בעקבות המגיד משנה שהאיסור הוא כאמור בסוגייתנו לגבי ערב פסח מתחילת שעה עשירית [עיין בית יוסף (סע' ב ד"ה מתוך)]. אולם נראה שהרמב"ם דקדק בלשונו ופסקו מבוסס על דברי רב פפא וכפי שהתבאר לעיל [עמ' 93].

¹² מנהג שכיח במקומנו לעשות קידוש בשבת בבוקר ולאכול מיני מזונות, ואחר כך לאכול סעודת שבת. נחלקו ראשונים ואחרונים אם המנהג כדן, או שיש לבטלו. האור זרוע [ח"ב סי' כא, מצוטט בדרכי משה אות ד] מצטט את היראים הפוסק שכיוון שעיקר מצות סעודת שבת בפת, אסור לאכול מזונות לפני אכילת הפת, כדי שיאכל סעודת שבת לתאבון. האור זרוע מבאר שדברי היראים הם רק לשיטתו שפוסק כרבי יהודה, אבל לפוסקים כרבי יוסי מותר לאכול מזונות לפני אכילת הפת.

המגן אברהם [סק"ו] טוען שפסק היראים הוא אף לפוסקים כרבי יוסי. מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה היא רק בערב שבת לפני זמן חיוב מצות עונג שבת, אבל בשבת אף רבי יוסי מודה שחובה לאכול סעודת שבת לתאבון ואין לאכול מזונות לפני הסעודה [המגן אברהם טוען את טענותיו כנגד הדרכי משה המצטט את האור זרוע ולא

לגבי יום טוב פוסק הרמ"א [סי' תקכט סע' א]: "אסור לאכול ממנחה ולמעלה בערב יום טוב כמו בשבת, שזהו מכלל הכבוד". המשנה ברורה [סק"ה ושער הציון אות ז] מציין שלשון הרמ"א אינה מדויקת, והפסיקה המדויקת היא: "מצוה להמנע מלקבוע סעודה מתשע שעות".

כנגד האור זרוע, ועיין בערוך השולחן (סע' יב) שהמגן אברהם לא ראה את האור זרוע ולכן ייחס בטעות את טענות האור זרוע נגד היראים לטענות הדרכי משה נגד האור זרוע].

הביאור הלכה [ד"ה מותר] פוסק שהמנהג לא לחוש לדברי המגן אברהם ולאכול מזונות לפני הסעודה, והגר"ז יישב המנהג, אך "מכל מקום יש אנשי מעשה שמחמירין לעצמן במקום שאפשר".